

*I en konsensus- och rädslokultur som den svenska kommer de modiga som vågar stå emot, även vid risk för offentlig hängning, att kunna räknas på ena handens fingrar, skriver **Hans Bergström**, docent i statsvetenskap och tidigare chefredaktör för Dagens Nyheter. Artikeln har tidigare varit införd i Svenska Dagbladet.*

Oskrivna hänsyn skapar tystnadens zoner

Vad skapar tystnadens zoner i ett land som Sverige?

Den stora risken är inte lagar som begränsar yttrandefriheten - där är vi liberalast i världen - utan oskrivna hänsyn som hämmar yttrandeviljan. Detta har att göra med två strukturella omständigheter:

dels att vi har ett statsbärande parti vars perspektiv och maktbaser har varit präglade på det svenska samhället under generationer;

dels att vi är ett konsensusamhälle, där rädslan för social utstötning är stark. Det värsta som kan drabba en svensk är att åsättas stämpeln "tillhör ej längre gruppen".

Till dessa båda klassiska drag läggs nu ett tredje, nämligen en stenhård mediekonkurrens som är på väg att mörda en god tradition av publicistiska avsikter och folkbildning.

Det statsbärande partiet

Tesen om tystnad kan synas märklig med tanke på mediernas "avslöjanden" på senare tid. Ingen är befriad från "affärer" i dagens mediemiljö. Vad jag avser är något mer djupgående, nämligen att det långvariga maktinnehavet för ett parti (88 procent av tiden sedan 1932) tenderar att bygga vanor, strukturer och anpassningar som understödjer de perspektiv på samhället som präglar makten.

Högre bidrag är bättre än lägre.

Mer utjämning är ädlare än belöning för utbildning. Myndigheter bärs alltid av en högre moral när de granskar friskolor och vårdentreprenörer. FN är heligt. I skolan behövs kuratorer snarare än disciplin. Den som har kommit till Sverige i namn av "flykting" kan knappast vara yrkeskriminell eller terrorist. Etcetera. Även när formen kan vara kritisk, kommer perspektivet att understödja den maktägande vänsterns.

Tystnadszoner och tabun för vissa perspektiv skapas på flera grunder. En är att en stor majoritet inom journalistkåren själv befinner sig till vänster.

En annan är att den journalistiska reflexen att företräda "de drabbade" och "de svaga" lätt kommer att bli till en avspiegling av existerande beroenden. Problemen för dem som får nedskurna bidrag är lätta att illustrera med levande människor. De missade möjligheterna i forskning, företagsutveckling och egenkraft för andra livsspår faller utanför det konkreta och lätt beskrivbara.

En tredje faktor är helt enkelt anpasslighet. För varje år av förväntan om fortsatt samma parti i regering tenderar många som är beroende av makten, även näringslivsorganisationer, att bli försiktigare i kritik av sakernas tillstånd. Myndighetsledningarna finner det lämpligt att springa några hundra

meter extra i "rätt" riktning när husse visslar.

Givet denna logik finns det anledning att uppmärksamma några uppmunt-
rande överraskningar från senare tid. Jag tänker på hur Skolverkets ledning plötsligt helt går emot regeringen i synen på betyg, kunskap och disciplin. Jag tänker på Janne Josefssons och SvT:s medvetna beslut att göra kritiska samhällsreportage på teman som tidigare varit tabu: Vänsterpartiets diktaturhistoria, socialkontors naivitet, m.m.

Konsensuskulturen

Ren galenskap kan ta över hela samhället, om bara galenskaparna förmår inympa ett mått av rädsla hos alla som har annan mening. Dagens mest slående exempel på detta är extremfeminismens segertåg. En djupt mysticistisk, antirationell och dogmatisk typ av feminism - fjärran från den gamla strävan till jämställdhet mellan kvinnor och män - har erövrat inte bara medierna utan landets regering och högskoleledning. Konkurrensen om kvinnliga röster till vänster är en orsak, men också rädslan hos många att klassas som "antifeministiska".

Eftersom strävan till jämställdhet med rätta har stark legitimitet, vågar få stå upp mot extremfeminismens anspråk på monopol i uttolkningen. Därför är det oerhört viktigt att stödja de få som har orkat visa civilkurage.

Professor Bo Rothstein, också väl inläst på feministisk teori, är en av dessa få modiga. SvT:s kvinnliga reporter Evin Rubar är en annan. Regeringens projektledare Gunilla Ekberg bör omedelbart avskedas, sedan hon personligen hotat Evin Rubar för att denna låtit sin heder som journalist komma före könsrollen. Att hotet kunde framföras visar med vilken maktmedvetenhetens fanatism som extremfeminismen agerar.

Upplysningskulturens nedgång

Populism, mysticism, astrologitro och annan anti-vetenskaplighet bildar betydande stråk i samtiden. Jag är rädd för att mediernas förmåga att medvetet stå emot är i avtagande. Allt färre tidningsägare vill något med sin tidningsutgivning.

Allt fler utgivare är tillsatta enbart som "tidningsmakare", utan att förväntas stå för något särskilt. Den kvalificerade morgonpressens ekonomiska resurser har kraftigt urholkats genom tv-reklam, gratistidningar och andra marknadsförändringar.

Konkurrensen om att hävda sig i försäljning under stentuff konkurrens och tränga igenom i en tid av larm har samtidigt stärkt utvecklingen mot medier utan annan inre kompass än "framgång hos publiken".

Vi ser det mest tydligt i lanseringen av några "krönikörer" i kvällspressen, där enda kriteriet är att de ska väcka sensation och därmed läsarintresse genom att uttrycka sig så grovt och personligt förolämpande som möjligt. De ansvariga utgivarna har uppenbarligen övergett alla krav på att granska texterna.

I Pressens Tidning gick Torbjörn von Krogh igenom en vanlig vecka. Linda Skugge om Göran Persson: "Göran och hans pack är som vilket lumpargång som helst som sitter och runkar bulle i bastun." Om familjeminister Berit Andnor: "Byt jobb, Andnor, säg upp dig, du borde fan skämmas, ingen gillar dig, du är skitkass, har noll koll, jävla Perssons lilla nickedocka." Belinda Olsson, Skugges motsvarighet, avslutar en kolumn som sägs handla om våldtäkter: "Polisen, kan ni visitera alla män efter - snoppar." Johan Hakelius, som älskar att beskriva politikens kroppar i sina riksdagskrönikor, om vad han vill, tillsammans med Lotta Gröning, med den

nya debattavdelningen i Aftonbladet: "Lotta och jag har det gemensamt att vi gillar att ställa till besvär för andra människor."

I denna nya värld är begrepp som upplysning, rationalitet, folkbildning och fördjupning helt främmande. Den innefattar även en total utsuddning av gränserna mellan det privata och det offentliga.

Det finns ingen personlig integritet och ingen privat sfär. Vi går därmed från en upplysningskultur till en skvallerkultur. Upplysningskulturen byggde på att medierna hjälper medborgarna att lyfta sig i den offentliga sfären, till mer av principiella synsätt och allmänintresse. Skvallerkulturen avskaffar tvärtom medborgarskapet, genom att även i den offentliga sfären vädja till läsarnas lägsta instinkter av avundsjuka, nyfikenhet på det privata och illvilja.

"Det ska vara sant och relevant" har varit två kriterier som har suttit djupt i varje ansvarig utgivares medvetande. Skvallerkulturen bygger på motsatsen: vad som sprids behöver inte vara sant och det är inte relevant.

Bloggandet hetsar de etablerade redaktionerna

att släppa på kontrollen av vad som publiceras. Tidsstressen driver på i samma riktning. Som Peppe Engberg, då på Resumé, erkände: "Vi sänder ut det direkt på nätet, så får vi kontrollera efteråt om det var sant."

Förutom att skvallerkulturen sänker nivån på det offentliga samtalet, skrämer den också till tystnad. Det implicita budskapet är: "Om du angriper mig i sak, svarar jag med att skandalisera din person, inklusive ditt utseende, och ditt privatliv."

Det tycks mig uppenbart att balanspunkter nu förskjuts. Det goda blir urvattnat på publicistisk avsikt, liksom på resurser för att anställa och ge utrymme för kompetens, samtidigt som skvallermedia tar en växande andel av människors uppmärksamhet och släpper alla spärrar. I en konsensus- och rädslokultur som den svenska kommer då de modiga som vågar stå emot, även vid risk för offentlig hängning, att kunna räknas på ena handens fingrar.

Hans Bergström

Katrineholms-Kuriren
Katrineholmskuriren
– granskar liberalt.

www.kkuriren.se

Katrineholm 0150-728 00 Vingåker 0151-120 50 Flen 0157-133 51

Frisinnad Tidskrift

**Oskrivna hänsyn skapar
tystnadens zoner**
Hans Bergström

Röda och svarta påvar
Lennart Rohdin

**Ryssland och EU - Ingen
smekmånad men sann kärlek**
Cecilia Malmström

**Energipolitiken har
hämmat tillväxten**
Christer Hallerby

Grundad 1930
av Waldemar Svensson, Ljungskile

Nr 4

2005